

ДЕСЯТИРІЧЧЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Становлення України як демократичної правової держави неможливе без наявності відповідного інтелекту нації і належного розвитку національної науки. Це прямо витікає із змісту Конституції України, де зазначається, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [1, ст.54]. Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб [2]. Тільки завдяки розвитку науки країна в змозі мобілізувати країні людські ресурси на вирішення багатьох актуальних проблем і направити їх в напрямку створення високорозвиненого сучасного суспільства, бо інтелектуальна творча діяльність спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є функціональні та прикладні наукові дослідження.

Одним із центрів розвитку національної науки в системі МВС України є Національний університет внутрішніх справ, який відзначає десятиріччя свого існування і є флагманом міліцейської науки. Відомча наука МВС України виступає складовою частиною загальнодержавної науки, яка бере активну участь у формуванні демократичної правової держави, консолідації зусиль державних органів, громадських структур у боротьбі зі злочинністю та зміцненні правопорядку, захисту законних прав і інтересів громадян. «Однією з об'єктивних вимог, що зумовлені напрямками розвитку політико-правового життя країни, – зазначав у своїй доповіді заступник Державного секретаря МВС України генерал-полковник міліції М.І. Ануфрієв, – є розвиток науки, підвищення ефективності наукових досліджень з метою якісного розв'язання тих завдань, що постають перед органами внутрішніх справ на теперішньому етапі боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та інших видів діяльності МВС України, а також розв'язання проблеми реформування самої системи МВС» [3, с.10]. Тому головним завданням університетської науки були і залишаються: по-перше, забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів на високому науково-методичному рівні; по-друге, оптимальне поєднання фундаментальних наукових розробок з прикладними дослідженнями; по-третє, зорієнтованість дослідницьких робіт на ефективне наукове забезпечення практичної діяльності органів внут-

рішних справ; по-четверте, активне впровадження результатів наукових досліджень у практику та навчальний процес.

За десятирічний період університетом накопичений значний досвід підготовки науково-педагогічних кадрів та організації науково-дослідної роботи, склався міцний та перспективний науковий потенціал високого ґатунку, який зосереджений на кафедрах та в науково-дослідних підрозділах. На сьогодні в Університеті працює близько 40 докторів наук, понад 200 кандидатів наук, ведеться підготовка науково-педагогічних кадрів та 29 спеціальностями, активно діють спеціалізовані вчені ради з захисту кандидатських та докторських дисертацій з юридичних, філософських, соціологічних і психологічних наук. Тільки за останні роки в спеціалізованих вчених радах було захищено 10 докторських і 75 кандидатських дисертацій, підготовлено більше 2000 наукових статей, 487 навчальних та науково-практичних посібників, 57 підручників, 35 монографій і робота в цьому напрямку активно продовжується. Складися та плідно працюють сім наукових шкіл: 1) теоретичні та практичні проблеми управління в органах внутрішніх справ – на чолі з професором О.М. Бандуркою; 2) проблеми конституційно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ та їх історії – на чолі з професором О.Н. Ярмишем; 3) проблеми трудового права і соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ – на чолі з професором В.С. Веведиктовим; 4) проблеми інформаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, захисту інформації обмеженого доступу – на чолі з професорами П.І. Орловим та С.В. Яковлевим; 5) проблеми історії юриспруденції та політико-правових вчень в Україні – на чолі з професором О.Ф. Скакум; 6) проблеми соціальної та психологічної роботи в органах внутрішніх справ – на чолі з професором В.О. Соболевим; 7) проблеми історії України та українознавства – на чолі з професором В.А. Греченком.

Бурхливо розвиваються структурні підрозділи Університету, які знаходяться далеко за межами основної бази. Наприклад, Кримський факультет в 2001 р. виріє в Кримській юридичній інститут Національного університету внутрішніх справ. Це велике досягнення і вчених цього підрозділу. Сьогодні професорсько-викладацької склад тут дієно університетський, а досвід підготовки власних наукових кадрів вивчається іншими навчальними закладами відомчої системи науки і освіти. Динаміка зростання потенціалу професорсько-викладацького складу така: на момент створення на факультеті працювали один доктор наук та 5 кандидатів наук (при цьому не було жодного кандидата юридичних наук), а сьогодні в рамках інституту працює 5 докторів наук та 25 кандидатів наук (з них 1 доктор юридичних наук, 8 кандидатів юридичних наук), 26 викладачів мають багаторічний досвід роботи в практичних органах внутрішніх справ.

Інститутом не припиняється робота з подальшого поліпшення якості характеристик професорсько-викладацького складу. При цьому обрано нові орієнтири. Лише за рахунок власних резервів були захищені 2 докторські та 9 кандидатських дисертацій. У недалекому майбутньому планується захист ще 10 кандидатських і докторських дисертацій, бо фактично відповідність нау-

кваліфікаційних кадрів на сьогодні становить 60% постійного професорсько-викладацького складу. Формується напрямок роботи ад'юнктури та докторантури для Кримського юридичного інституту.

Набувають свого творчого розвитку науково-дослідні лабораторії Національного університету внутрішніх справ. Їх наукові розробки спрямовані на вирішення невідкладних завдань, які виконують органи внутрішніх справ України. До них треба віднести: наукове забезпечення реформування системи МВС України у відповідності з сучасними світовими стандартами поліцейської діяльності управлінських дій, здійснення системно-структурних перетворень, розв'язання кадрових питань; розробку проєктів законів та нормативно-правових актів МВС України, наукове забезпечення законодавчого процесу в Україні; наукове забезпечення боротьби з організованою злочинністю, розробка теоретичних та прикладних засад розкриття та розслідування злочинів; поглиблення і розширення досліджень, спрямованих на аналіз питань профілактики та повернення правопорушень, підвищення рівня правової культури населення, подальше вдосконалення принципів і шляхів взаємодії органів внутрішніх справ з громадськістю, широкими верствами населення, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та ін. Одним із прикладів дослідження актуальних проблем діяльності органів внутрішніх справ є виконання науковцями Університету на замовлення ГУРОС МВС України науково-практичних тем: «Розробка та наукове обґрунтування нормативів навантаження працівників органів та підрозділів ОВС» і «Оптимальне співвідношення питань чисельності до загальної чисельності органів і підрозділів ОВС». Але немає сумніву в тому, що насправді потреби органів внутрішніх справ у науковому забезпеченні їх діяльності є більш необхідними і достатньо високими. Спостереження нагальних потреб практичних органів та встановлення безпосередніх зв'язків дослідників в першу чергу з керівниками органів внутрішніх справ на місцях змогли би значно підвищити віддачу наукових досліджень. У той же час галузеві головні управління, управління МВС України ГУМВС, УМВС в областях та на транспорті не виявляють належного рівня зацікавленості у впровадженні результатів завершених науково-дослідних робіт у практику, не звітують про стан цієї роботи і не несуть відповідальність перед керівництвом МВС України. Такий підхід не тільки формує консервативне, негативне ставлення частини практичних працівників, зокрема керівної ланки, до науково-методичних інновацій, а й не кращим чином впливає на рівень самих досліджень, коли науковці інколи стикаються з негативним ставленням до своєї праці з боку практиків не тільки з точки зору впровадження результатів науково-дослідних робіт, але й з боку надання необхідної для проведення дослідження інформації та ін. Тому дуже важливо налагодити взаємодію наукових та практичних підрозділів по реалізації напрацьованих відомчої науки, забезпечити реалізацію наукових проєктів, спрямованих на вирішення найбільш актуальних завдань практичних органів за участю їх представників, наприклад, не тільки як респондентів, а й експертів та рецензентів, що на наш погляд, вплине на поліп-

шення морального мікроклімату в колективах та криміногенної ситуації в цілому в державі.

Залишається поки ще слабкою і якість впровадження наукових досліджень у навчальний процес. Праці щодо інтенсифікації навчального процесу потерпають також від недостатньої вивченості науково-методологічних проблем організації «зворотного зв'язку» між тими, хто вчить і тими, хто вчиться, та втілення отриманих знань і вмień на практиці. Можна сказати, що пасивними стосовно стимулювання наукового пошуку у вищих навчальних закладах є і самі органи внутрішніх справ, які фактично повинні стати замовниками концептуальних підходів до якісного й оперативного вирішення проблем ефективної протидії злочинності.

Свої проблеми мають і науковці – викладачі кафедр. У зв'язку з відсутністю фінансування лише на ентузіазмі проводяться дослідження загальнокафедральних наукових тем, які, до речі, є гостро актуальними і такими, що можуть стати реальними засадами для вдосконалення як навчального процесу, так і діяльності органів внутрішніх справ на сучасному етапі. У зв'язку з переважанням професорсько-викладацького складу в навчальному процесі суттєво стримується творчий підхід до організації і впровадження новаторських прийомів ведення наукових досліджень та знижується їх увага до занять з курсантами, обдарованими винятковими здібностями щодо науково-дослідної роботи. Залучення ж найбільш талановитої молоді до наукових досліджень у складі існуючих наукових колективів ще на етапі її навчання на факультетах та в магістратурі є суттєвим резервом і найкращим засобом підготовки кадрів для науково-дослідної роботи в майбутньому.

Яскравим прикладом участі курсантів – членів Наукового товариства слухачів і курсантів Університету в наукових розробках сумісно з провідними вченими стало створення в січні – квітні 2001 р. за дорученням і на замовлення Британської Ради в Україні сайту «Центр знань з прав людини в Інтернеті». Країні представники курсантської науки разом з відомими вченими взяли участь в реалізації результатів спільного українсько-британського наукового проекту «Запровадження моделі поліцейської діяльності, яка ґрунтується на підтримці населення в Україні». У межах здійснення цього проекту відбувся «Круглий стіл» на тему «Нові форми правоохоронної діяльності та запобігання злочинності у перехідних суспільствах», в якому взяли участь курсанти з вищих закладів освіти МВС України (м.м. Дніпропетровськ, Донецьк, Львів, Одеса), студенти Національної юридичної академії ім. Я.Мудрого, а також практичні працівники органів внутрішніх справ м. Харкова та області.

Важливим напрямком підвищення рівня підготовки слухачів магістратури є їх залучення до наукового життя Національного університету внутрішніх справ. По-перше, це забезпечення належного наукового рівня магістерської роботи. Всі роботи випускників магістратури виконуються і оформлюються у відповідності з встановленими вимогами, є достатньо самостійними науковими дослідженнями окремих проблем. По-друге, активна участь слухачів магістратури в роботі наукових та науково-практичних конференцій, інших наукових форумів, що проводилися як в

стінах університету, так і в інших закладах освіти системи МВС. Важливою формою залучення слухачів магістратури до наукового життя є їх присутність під час кафедральних обговорень і публічного захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук. Велике значення для формування особистості науковця має участь слухачів магістратури в роботі «Школи ректора Національного університету внутрішніх справ».

Шляхом вдосконалення роботи магістратури є підвищення якості викладання дисциплін, більш вимогливе ставлення наукових керівників до написання магістерських робіт, підвищення їх відповідальності за науковий рівень і терміни їх виконання.

Створюються сприятливі умови для ґрунтовного дослідження науки, підготовки та впровадження в навчальний процес і практичну діяльність організації внутрішніх справ наукових розробок в Кримському та Одеському юридичних інститутах, а також у Кіровоградській та Сумській філіях.

Але подальший розвиток університетської науки неможливо здійснювати без вирішення низки нагальних проблем, визначення найбільш актуальних стратегічних цілей та засобів їх досягнення, прийняття відповідних рішень щодо застосування нових форм організації та управління науково-дослідним потенціалом університету, а також належного фінансування наукової діяльності. Пронеси побудови дійсно соціальної та правової держави, переходу в зв'язку з цим на зовсім нову модель функціонування органів внутрішніх справ України потребують приведення матеріально-технічних та організаційно-правових засад роботи наукових підрозділів та окремих науковців у відповідність з новими умовами їх діяльності та розвитку, подолання відриву теорії від практики, уніфікації тематики державних і наукових досліджень з першочерговими потребами органів та підрозділів внутрішніх справ.

На наш погляд, можуть бути накреслені наступні чотири основні напрями подальшого результативного нарощування та застосування наукового потенціалу Національного університету внутрішніх справ:

1. Активізація підготовки науково-педагогічних кадрів, в першу чергу, докторів та кандидатів юридичних наук для розташованих за межами Харкова структурних підрозділів Університету (Кримський і Одеський юридичні інститути, Сумська, Кіровоградська, Полтавська і Мелітопольська філії). Також мають бути вжиті заходи щодо значного підвищення ефективності роботи магістратури та ад'юнктури Університету – головного джерела поповнення існуючого корпусу кандидатів наук. У цьому напрямку необхідно посилити персональну відповідальність наукових керівників та наукових консультантів за якість виконаних дисертаційних досліджень. Щільно логічним виглядає також заміщення в майбутньому посад викладачів в Університеті виключно кандидатами наук. Сьогодні в Університеті навчаються більш 100 ад'юнктів та 465 здобувачів наукового ступеня, тобто є надія на те, що завдання значного поліпшення кількості наукових кадрів може бути виконане вже найближчим часом, і за показником кількості науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації Універ-

ситет може вийти на рівень найбільших навчальних закладів не тільки Харкова, а і всієї України.

2. Змінення матеріально-технічної бази для проведення наукових досліджень та поліпшення редакційно-видавничої справи. Зокрема, потребує невпинної уваги питання забезпечення науковців новітньою комп'ютерною технікою, а вже відеотек персональних комп'ютерів, які є в наукових підрозділах Університету ще дуже низький (лише 10 % від необхідної кількості). Відповідної уваги потребує проблема забезпечення фінансування видання наукового доробку вчених.

Вже з 2002 року започатковане видання наукового журналу «Право і безпека», метою якого є доведення до широкого кола наукової громадськості результатів наукових досліджень вчених, професорсько-викладацьких колективів вищих закладів освіти, фахівців і працівників підрозділів внутрішніх справ, інших міністерств і відомств України та зарубіжжя в здійсненні правоохоронної діяльності, забезпеченні захисту прав та інтересів людини в демократичному суспільстві.

3. Підвищення ефективності організації науково-дослідної роботи та її якості; зосередження зусиль науковців Університету на вивченні реальних потреб органів внутрішніх справ; узагальнення як позитивного, так і негативного досвіду роботи і їх окремих ланок; більш активне впровадження науково-дослідних розробок щодо вирішення її нагальних проблем.

Це досягається, в першу чергу, науковим забезпеченням заходів щодо змінення та підвищення якості персоналу органів внутрішніх справ, оволодіння кращими методиками професійної діяльності з урахуванням науково-технічних досягнень та зарубіжного досвіду. Потребує вирішення така нагальна проблема, як встановлення постійної та тісної взаємодії вчених з практичними працівниками органів внутрішніх справ. Вирішення цієї проблеми вже зараз значно полегшується досить значною кількістю випускників Університету, які працюють в органах внутрішніх справ усіх регіонів України. Зрозуміло те, що цей напрямок потребує освоєння нових форм організації наукового пошуку та постійної взаємодії вчених Університету з практичними працівниками органів внутрішніх справ (наприклад, проведення Інтернет-конференцій та ділових ігор). Всі наукові форуми в Університеті обов'язково повинні проходити за участю практичних представників органів внутрішніх справ. Вивчення зарубіжного досвіду також обов'язково повинно проходити з визначенням перспектив його наступного впровадження. Значним резервом підвищення якості наукових досліджень є залучення до сумісних досліджень роботи науковців інших країн, зокрема, членів Асоціації вищих навчальних закладів системи МВС країн-членів СНД.

Відомо, що найбільш ефективною формою спілкування вчених та підвищення професійного рівня молодих науковців в світі є так звані «наукові середки» – неформальні зібрання членів наукової школи. Саме в такому насиченому інформаційному середовищі народжуються нові рішення проблем або, принаймні, нові підходи до їх формулювання. Подібні наукові зібрання повинні стати традиційними.

Велику допомогу викладачам, слухачам і курсантам, науковцям і практичним працівникам може надати реалізація ідеї створення навчально-науково-практичного комплексу (ННПК) на базі Університету та Державного районного відділу внутрішніх справ УМВС України в Харківській області. Для цього вже наявні кадрові, матеріально-технічні та організаційні передумови. В цьому ННПК науковцями могли б вивчатися реальні умови діяльності працівників органів внутрішніх справ, узагальнюватися досвід їх роботи, відпрацьовуватися новітні наукові розробки, перевірятися зарубіжні методики поліційної роботи (початок цьому вже покладений науковим дослідженням «Взаємодія міліції та громадськості в Україні з використанням досвіду діяльності поліції Великої Британії») тощо. Провідною формою організації роботи науковців в ННПК може бути активізація діяльності проблемних дослідницьких груп.

Забезпечення наукового супроводження поточного управління освітніми процесами: активне впровадження новітніх інформаційних технологій в навчальний процес (включаючи підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників органів внутрішніх справ), а також в процес проведення наукових досліджень. У цій галузі потрібно сконцентрувати зусилля викладачів і науковців Університету на опануванні найсучаснішої комп'ютерної техніки. Її складна та разом з тим невідкладна робота може бути виконана шляхом тісного співробітництва викладачів і науковців кафедр з Науково-дослідним інформаційно-комп'ютерним центром Університету. Організація Центром постійно діючого науково-практичного семінару для викладачів і науковців «Освітньо-правова інформатика» могла би стати ефективною формою допомоги в розв'язанні цієї нагальної проблеми. Але і тут є свої недоліки і проблеми:

- невисокий рівень інформаційної культури та професійної підготовки з цього напрямку працівників, що поглиблюється недостатнім урахуванням практичних переваг новітніх технологій;
- зниження темпів технічного забезпечення процесів інформатизації сучасними засобами комп'ютерної техніки, виникнення важливих для інформаційної мережі підрозділів, але з низьким рівнем технічного забезпечення;
- обмеження вільного доступу викладачів, науковців та курсантів до ресурсів сервісів мережі Інтернет;
- фактична відсутність ліцензованої програмної продукції, що заважає розробці, розповсюдженню та використанню програмних засобів, що створюються в університеті;
- недовільна співпраця кафедр, інформаційних та інших підрозділів НУВС щодо впровадження сучасних інформаційних засобів та технологій у навчальний процес;
- недостатня кількість обслуговуючого персоналу та необхідного обладнання для забезпечення вільного доступу до ресурсів і сервісів локальних і глобальних комп'ютерних мереж;
- нецількі в організації роботи сервісних служб університету.

Але маємо надію, що ці недоліки тимчасові і найближчим часом їх буде усунуто.

Досягнення професорсько-викладацького складу, вчених Університету в підготовці кадрів для органів внутрішніх справ, науковому забезпеченні їх діяльності заслуговують того, аби бути гідно представленими в окремій

експозиції Музею Національного університету внутрішніх справ. Десятирічний ковідей Університету є доброю нагодою для її створення.

Зрозуміло, що все вищевказане неможливо зробити без підвищення мотивації результативно працюючих вчених, яка потребує окремого наукового дослідження. Це і заходи, спрямовані на зміцнення виконавської дисципліни, і заходи щодо посилення керівного та кадрового складу наукових підрозділів, і різноманітні види морального та матеріального заохочення діяльності професорсько-викладацького складу університету.

Вимоги програми розвитку системи відомчої освіти та вузівської науки на період 2001-2005 рр., терміни їх реалізації напілюють науковців Національного університету внутрішніх справ на самопіддану наполегливу працю, критичне ставлення щодо досягнутого рівня своєї наукової кваліфікації, підвищення професійної майстерності, певні бажання до самоудосконалення.

Список літератури: 1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141. 2. Закон України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» // «Голос України». 1998. 22 грудня. 3. Ануфрієв М.І. Завдання відомчої науки на сучасному етапі розвитку системи МВС України // Матеріали семінару – наради проректорів з наукової роботи вищих навчальних закладів та відповідальних за організацію науково-дослідної роботи науково-дослідних установ МВС України. Черкаси. 2001.

Надійшла до редакції 11.01.02

О.Є. Малиновський

СТАН РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ: МИНУЛЕ ТА СУЧАСНЕ

Проголошення незалежності України, процес розбудови правової, демократичної, соціальної держави викликали необхідність реорганізації всієї системи підготовки кадрів органів внутрішніх справ. Особливу увагу було приділено організації галузьової мережі вищих навчальних закладів, яка могла б задовольнити потребу ОВС у власних кваліфікованих кадрах. Їх задача – гідно презентувати інтелектуальний потенціал нації і поступово змінювати функції міліцейської діяльності на поліцейську.

На думку доктора юридичних наук, професора О.М. Бандурки, при визначенні основних рис нової поліції треба перш за все виходити з її соціального призначення. Це повинна бути не карально-охоронна сила, яка підкується головним чиням про інтереси держави та намагається схопити злочинця, а демократичний інститут, невід'ємна частина суспільства, покликана перш за все захищати законні права та інтереси конкретної особи, гарантувати людині безперечні умови життя [2].

Розбудова системи навчальних закладів МВС України розпочалася у 1992 р., коли було створено Харківський інститут внутрішніх справ, якому судилося стати Національним університетом внутрішніх справ, провідним серед навчальних закладів системи МВС України.

За період становлення Університету у складі науково-педагогічних кадрів відбулись зміни як кількісного, так і якісного характеру. У 1992 р.